

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК: 74 (477):339.543«17»

Бараннік А.М.

*аспірант Інституту історичної освіти НПУ ім. М.П.
Драгоманова*

ВПЛИВ МИТНИХ ТРАДИЦІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ФОРМУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО НИЗОВОГО (КІНЕЦЬ XVI-XVII СТ.)

У статті досліджено витоки митної системи Війська Запорозького Низового в період XVI–XVII ст., та визначено ключові впливи на цей процес польсько-литовської та гетьманської митних систем. Основна увага приділена аналізу особливостей митної системи Запорізької Січі.

Ключові слова: митна система, Річ Посполита, Запорізька Січ, Військо Запорозьке Низове, Б. Хмельницький, індукта, евекта.

Митна система відіграє вкрай важливу роль у політичному й економічному житті кожної країни, будучи добре збалансованою і налагодженою, вона сприяє розквіту зовнішньоекономічних зв'язків і суттєво поповнює скарбницю. Це було найактуальнішим для Війська Запорозького Низового – унікального військово-корпоративного державного утворення (з центром у Запорізькій Січі), створеного в другій половині XVI ст. українськими козаками. Адже за відсутності в достатній мірі розвиненого землеробства та промислів, Січ була надто залежною від імпорту значної кількості товарів (харчів,

передусім борошна, зброї тощо). У свою чергу, це вимагало наявності значних фінансових ресурсів (за інформацією з доповіді Потьомкіна Катерині II від 20 квітня 1776 р., розмір січової скарбниці становив 120 тис. крб. [14, с. 372]), левову частку яких і приносили митні збори митниць Запорозжя.

Питання виникнення та розвитку митної системи Запорозької Січі має чималий, але досить фрагментований історіографічний доробок. Наукове вивчення зародження та діяльності митниць Війська Запорозького Низового розпочинається вже на початку XIX ст. з низки надто поверхових не спеціальних досліджень, які були складниками загальноісторичних праць. Так, 1822 р. виходить чотиритомна праця Д. Бантиш-Каменського («История Малой России»). Це була перша наукова праця, де в загальних рисах подано історію митної справи Війська Запорозького [1, с. 457–458, 460].

Першим, хто надзвичайно ґрунтовно підійшов до вивчення історії Запорозької Січі загалом і в загальних рисах спробував розкрити її митну систему, був видатний статист, археограф та історик А. Скальковський (1808–1898 рр.). У своїй фундаментальній «Історії Нової Січі» він наголошував, що повноцінно розкрити це питання вкрай складно через брак джерел, які б дали змогу отримати статистичну інформацію про прибутки митниць, перелік і напрямок руху товарів тощо. Тому дослідник обмежився інформацією про значення митних зборів у житті Товариства та навів кілька витягів з документів про розміри надходжень від військових перевозів (що були водночас і пунктами митних зборів) у Бугогардівській паланці [15, с. 158].

Інший видатний дослідник Запорозжя – Д. Яворницький теж спеціально не зосереджувався на розкритті січової митної системи. Проте йому вдалося трішки доповнити це питання інформацією з віднайдених ним джерел XVIII ст. [25, с. 412]. Так, дослідник проаналізував взаємозв'язки торговельної і митних справ на Січі, описав прибутки від «мостового» – одне з найвагоміших надходжень до січової скарбниці. Справедливо

вказав на Переволочанську переправу, як на одну з найприбутковіших, і порівняв її з Бугогардівською. Також Д. Яворницький віднайшов і ввів у науковий обіг частину документів Самарського перевозу [24, с. 7].

В останній чверті ХІХ ст. в Києві почав виходити історико-етнографічний і літературний часопис «Киевская старина», у якому було опубліковано низку статей з історії побуту, торгівлі, адміністративно-територіального устрою українських козацьких державних утворень. У цих статтях міститься багато цікавих фактів з історії митної справи Війська Запорозького Низового та Гетьманщини (до 1660-х рр. це були складники по-суті єдиної держави). Так, О.М. Лазаревський, досліджуючи життєпис одного з митних відкупників, звертає увагу на розмір митних зборів з товарів за часів Б. Хмельницького [12, с. 6–15].

Загалом, вітчизняна історична наука дорадянського періоду започаткувала вивчення окремих аспектів історії митної справи Запорізької Січі (важливість митних зборів, їх взаємозв'язки з торгівлею; фінансовий аспект діяльності митниць тощо).

У період українізації 1920-х – початку 1930-х рр. спостерігалось зростання зацікавленості певними аспектами історії митної справи, яка, проте, продовжувала розглядатися фрагментарно і, головню, акцентувалась на періоді ХVІІІ ст., тоді як період ХVІ–ХVІІ ст. майже не досліджувався через брак джерел. При цьому більшість дослідників митної проблематики ранньомодерної України за предмет свого дослідження обирали окремі аспекти митної системи Гетьманщини (Є. Слабченко, В. Романовський, М. Василенко, Н. Нечипоренко та інші). Вивчення ж митної справи Війська Запорозького Низового спеціально майже не проводилось. Винятком були лише кілька праць, а також фрагментарні дослідження митної системи Січі в працях покликаних розкрити митну проблематику

Гетьманщини. Так, Є. Згоровський в 1927 р. публікує цікаву статтю «Запорозько-російська митна політика за часів Нової Січі», де піддає ґрунтовному аналізу мотиви, перебіг і наслідки впровадження російської митної політики на теренах запорозьких вольностей. Головний висновок дослідника полягає в тому, що такі дії імперської влади підривали економічну основу козацької країни, проте були зумовлені ще й внутрішньокозацькими суперечками [8, с. 806–810]. Інший дослідник економічної історії України Є. Слабченко в контексті вивчення торговельно-економічних операцій Гетьманщини навів цікаву інформацію про діяльність установ, що займалися збором митних зборів на січових землях [16, с. 445, 476].

Приблизно тоді ж на Західній Україні впродовж 1925–1931 рр. публікується низка статей відомого історика І. Крип'якевича під загальною назвою «Студії над державою Б. Хмельницького» (пізніше цей доробок ляже в основу праці «Богдан Хмельницький», опублікованій 1954 р.). У цих працях історик, розповідаючи про фінансову систему Гетьманщини (до якої в часи Б. Хмельницького входило й Запоріжжя), наводить аналіз гетьманського універсалу від 28 квітня 1654 р., яким були закладені основи митної справи країни [10, с. 245–246]. У роботі автор докладно зупиняється на біографії першого митного збирача країни Євстафія Остапатенка. У статті «Український скарб за Богдана Хмельницького» І. Крип'якевич здійснив аналіз скарбниці Гетьманщини, її організацію та шляхи наповнення. Автор зауважив, що митний збір був одним із найвагоміших джерел прибутку [11, с. 73–106].

Після проголошення 1991 року незалежності українські дослідники нарешті позбавилися необхідності дотримання марксистко-ленінської концепції історичного поступу і розпочали дослідження на нових теоретичних засадах. Зокрема, у дослідженнях історії митної справи та торгівлі почали домінувати саме економічні мотиви як вихідні положення. Також історія Запорозької Січі перестала бути

«напівзабороненою» темою. Проте ще майже чотирнадцять років митна справа Запорозької Січі не була предметом спеціальних досліджень. Виходили праці з історії митної справи України, Гетьманщини тощо, у яких митна справа Війська Запорозького Низового розглядалася фрагментарно. Так, на межі тисячоліть вийшла праця, яка повністю була присвячена історії митної справи в Україні. Її автор В. Чорний намагався охопити у своєму дослідженні великий відрізок часу – майже 1000 років. Проте недоліками цього дослідження є: мала кількість використаних архівних та опублікованих джерел, слабе опрацювання історіографії й акцентування уваги на загальноісторичних подіях [23]. Інший дослідник А. Павлов у 2002 році опублікував монографію, повністю присвячену процесу становлення та розвитку митної системи України від найдавніших часів до сьогодення. У ній автор, зокрема, аналізує універсал Богдана Хмельницького від 28 квітня 1654 р., що ним було запроваджено козацьку митну систему, слушно зауваживши, яке величезне значення мав цей документ для її подальшого розвитку [13, с. 60, 62]. У 2005 році виходить колективна праця «Нариси з історії митної справи та митного законодавства України-Руси». У розділі, присвяченому історії митної справи Гетьманщини, розглянуто політичний, економічний і юридичний аспекти митної системи Війська Запорозького, проаналізовано процес втрати митної автономії. Дослідник історії митної справи Мицак А.П. в дисертації «Становлення і розвиток митного Законодавства на території України» здійснила аналіз нормативно-правових актів, що регулювали митну справу Гетьманщини [3].

І тільки 2005 р. виходить перша праця, предметом дослідження якої була саме митна справа Запорозької Січі, написана К. Гальським. У ній дослідник детально зупиняється на аналізі історичних документів, намагається реконструювати митну систему Запорожжя до XVIII ст. Акцентує увагу на

значенні митних зборів для життєдіяльності Січі. К. Гальський також схарактеризував митну політику російського уряду щодо запорізьких вольностей і процес упровадження митної реформи 1753-1757 рр. [4, с. 174].

Загалом, у радянський період митна система Запорожжя досліджувалась украй вибірково. Відсутність у дослідженнях розгорнутих цифрових показників, отриманих у результаті обробки статистичних даних митних звітів, також була властива даному етапу вивчення митної тематики. Протягом першого десятиліття, яке минуло після відродження незалежної Української держави, у вітчизняній історіографії простежується невинне зростання цікавості до історичного минулого нашої країни, зокрема – козацького періоду. З'являється низка ґрунтовних монографічних досліджень історії митної справи України та дослідження К. Гальського про митну справу Запорозької Січі, які характеризувались активним залученням як наукового доробку попередників, так і розширенням опрацьованої джерельної бази. Ці праці, маючи подекуди суттєві недоліки (відсутність теоретичного осмислення, ігнорування загальної економічної теорії, суто позитивіський підхід до дослідження, плутанина в датах, фрагментарність викладу інформації тощо), тим не менш активізували наукову розробку цієї теми.

Митна система Запорозької Січі, що остаточно оформилась лише в середині XVIII ст., базувалася на основах, закладених ще Б. Хмельницьким 28 квітня 1648 року [22, с. 142-143]. Останній, у свою чергу, використав стару польсько-литовську модель. З огляду на це вважаємо за необхідне насамперед схарактеризувати митну систему, що діяла на українських землях напередодні 1648 року.

Із середини XIV ст. більшість українських земель перебували у складі Великого Князівства Литовського, а від 1569 до 1648-го – Речі Посполитої. Саме тоді були закладені

основи митної системи українських козацьких державних утворень[9].

Однією з перших на українських землях оформилась литовська модель митної системи. Забігаючи наперед зазначимо, що вона набула найдовершенішого вигляду й була кодифікована в Литовських статутах. У XV–XVI ст. на землях ВКЛ порядок і розмір мит на кожній митниці встановлювався відповідно до місцевих особливостей (насамперед враховувалося місцеве звичаєве право [7, с. 400, 531]). Також характерною рисою тогочасної митної системи була наявність нерівних ставок оподаткування, що залежала, зокрема, і від релігії купця, наприклад у литовських володіннях на товари торгівця-мусульманина накладалось мито майже вдвічі вище, ніж на торговця-християнина, натомість у Туреччині ситуація була з точністю до навпаки [20, с. 204–206].

На митне законодавство ВКЛ також суттєво вплинула боротьба литовсько-руської шляхти за митні привілеї [18, с. 63–64]. Зрештою, митні відносини у ВКЛ були врегульовані Третім Литовським Статутом 1588 р. [19].

Безпосередньо митна служба у ВКЛ складалась із системи митних округів, які оперезували з усіх боків кордони держави. Великі князі здебільшого віддавали їх на відкуп. Центром такої округи була митна комора (головна митниця), розташована в найбільшому місті. На кордоні, або на «гостинцях», у господарських і приватновласницьких маєтках стояли прикормірки, тобто відділення головної митниці. У містечках і селах були пости, де «лежала» митна варта. На українських землях у складі ВКЛ існувало три такі округи з центрами в Луцьку, Володимирі й Києві [7; с. 534–535].

На відміну від ВКЛ, у Польському королівстві зібрання законів так і не було створене. Найважливіші питання в усіх сферах тут регулювалися сеймовими постановами – конституціями [9; с. 228]. Крім того, тут шляхта значно раніше,

ніж у ВКЛ, домоглася великих привілеїв щодо несплати мит. Так, уже 1496 р. шляхта набула права не сплачувати мита при експортуванні продукції своїх господарств і при імпорті товарів на власні потреби [6, с. 78–79]. Також сеймові конституції підтверджували надані раніше містам права складу та дороги, якими мали пересуватися купці. 1565 р. була введена конституція Пьотрковську сейму, яка стала основою для застосування права складу в межах Польського королівства, а з 1569 р. – усієї Речі Посполитої [2, с. 82].

1633 р. Сейм, намагаючись упорядкувати стягнення мита, встановив в Польській короні чотири митних центри: Люблін, Львів, Краків і Познань [5, с. 55].

Організація митної служби на українських землях Речі Посполитої базувалася, зокрема, на сеймовій конституції 1643 р., за постановами якої були засновані митниці («комори») в прикордонних містах українських воєводств: Ніжині, Ромнах, Гадячі, Конотопі, Кременчуці, Батурині, Лоєві, Любечі, Острі, Чорнобилі, Чернігові, а також у Києво-Печерському монастирі [9, с. 237]. А для того, щоб купці не оминали встановлених митниць і не уникали сплати мита, широко застосовувався дорожній примус [5, с. 32] та право складу [21, с. 342]. При цьому в порушників товар конфісковували і порівну розподіляли між державним скарбом і митником, який впіймав порушника [9, с.241]. Аналогічну норму згодом використовує й гетьман Богдан Хмельницький в універсалі від 28 квітня 1654 р., яким буде засновано митну систему Української козацької держави – Війська Запорозького [22, с. 142-143].

Напередодні Української революції митний збір складався з евекти – податку з товарів, які вивозилися за межі країни, та індукти – податку з ввізних товарів. При сплаті евекти іноземні купці платили спершу 4%, а згодом 2% від вартості товару. Місцеве купецтво сплачувало вдвічі менше – 2 і 1%. За даними І. Крип'якевича, евекту стягували в містах, з яких товар вивозився. Індукту було запроваджено 1643 р. і вона становила

2%. Сплачували цей податок як місцеві, так і закордонні купці, причому стягували індукту при в'їзді до меж країни в прикордонних «коморах» [11, с. 89].

Отже, побіжний аналіз митної системи ВКЛ і Речі Посполитої засвідчує, що в цих країнах протягом кінця XV й XVI століть відбулося юридичне оформлення й фактичне становлення дієвої митної системи. Її характерними рисами були: 1) здебільшого фіскальний характер, лише у виняткових випадках митна система використовувалась як регуляторний інструмент; 2) існування як прикордонних, так і внутрішніх митниць (комор); 3) наявність великої кількості різновидів митних зборів, головними з яких були індукта – мито на ввізні товари й евекта – мито на вивізні товари; 4) застосування відкупної системи, яка дозволяла урядам за короткий час одержати великі кошти, але при цьому породжувала масштабні зловживання відкупників. У подальшому, багато з вищеперелічених елементів буде використано гетьманом Богданом Хмельницьким при створенні й розвитку митної системи Гетьманщини та Запорозької Січі.

Після 1648 р. і до 1654 р. митна система Гетьманщини не була внормована спеціальними нормативно-правовими актами. У дійсності продовжувала діяти за інерцією стара ще литовсько-польська митна система, усі прибутки від якої надходили до Військового скарбу і керував нею безпосередньо сам гетьман. Проте навесні 1654 р. загострилося питання про джерела фінансування козацької армії [17, с. 110–114], адже нова війна з Річчю Посполитою вимагала негайного залучення війська, але ні Гетьманщина, ні її союзник Московське царство не мала коштів на оплату постійного 60 тис. козацького війська [10, с. 215]. За таких умов гетьман вдався до традиційного кроку – віддав митний збір на відкуп, що дозволило швидко збільшити прибуткову частину державного бюджету. Але універсал від 28 квітня 1654 р. не просто констатував цей факт, він кодифікував

митну справу Гетьманщини й *de jure* її заснував. Текст універсалу ліквідував низку пільг іноземних купців і запровадив перший митний тариф [22; с. 142-143].

Важливо, що українські товари при цьому митом не обкладалися, а це говорить про те, що митна політика Б. Хмельницького створювалася на засадах меркантилізму – найпоширенішій у тогочасній Європі економічній політиці. Універсалом гетьман зобов'язав військовослужбовців сприяти праці дозорця та його факторів, як називали безпосередніх збирачів митного податку: *«А ежели б которые [купці – Б.А.] сопротивлялись оному... дозорцы нашему, або факторам его, и повинности звычайной отдавать не хотели, таких приказуем полковником, сотником, атаманом карать, и во всем дозорци нашему упомочнимбыти, иначею не чинячи под строгим каранием войсковым»* [22, с. 142–143]. Кожен закордонний купець мав платити мито у Військовий скарб. Завідував цим *військовий екзитор* – митний збирач. Інакше його ще називали *дозорець*: *«...дали мо в дозор екзакциюскарбовую...»* [22, с. 142–143]. Зазвичай екзитор виступав також відкупником, або як його тоді низивали, орендарем цього збору [11, с. 101]. Про це свідчить сучасник П. Алепський: *« Хмельницький віддає в аренду всі цлові збори на границях своєї держави... яловим по борцям»* [12, с. 36]. Орендар викупляв збір на рік уперед, сплачуючи всю зумовлену суму повністю. Користь від цього мала як держава, так і відкупник [11, с. 36–37]. Цим універсалом Б. Хмельницький призначає першим військовим екзитором Г. Є. Остапатенка.

Загалом універсал гетьмана Богдана Хмельницького охоплює різні боки митної справи. Відсторонюючись від власне збирання мита, що вимагало залучення великої кількості службовців, уряд покладав цю справу на надійних людей. Водночас наголошувалося, що сплата мита має державну важливість і тому військові зобов'язувалися допомагати в цій справі дозорцям. Усі старі пільги, надані купцям, були

скасовані, «абы и найменшой ущербок скарбови нашому Войсковому не был» [22, с. 142–143].

Загалом, коли з 1660-х рр. Запорозька Січ фактично вийде зі складу Гетьманщини, багато аспектів з польсько-литовської моделі та нововведень Б. Хмельницького буде використано запорожцями при формуванні власної митної системи. При цьому будуть враховані місцеві особливості, пов'язані з мілітаризованим характером Січі і її корпоративною структурою розподілу прибутків. Довершеного вигляду власне січова структура митної системи на Запоріжжі набуде в середині XVIII ст. (напередодні російської уніфікаційної реформи 1753–1757 рр.). Її опис, на основі документів січового архіву, зробив академік Є. Слабченко. Він зазначав, що на Січі існувала чітка структура митної системи, керована Кошем, на місцях нею опікувалися паланкові і призначені на перевози полковники, яким підпорядковувалися працівники митниць – шафарі, писарі та писарчуки. Ставка митного збору, як і в часи Б. Хмельницького, становила 2% і була однією з найнижчих у Східній Європі (це сприяло розквіту транзитної торгівлі). Окрім цього, купці мали сплачувати спеціальні суми та надавати певну кількість товарів т.зв. «подарунок», які збиралася, крім основного мита, на утримання адміністрації Січі (борошно, горілка, вино, мед, порох).

Отже, Запорозька Січ, будучи унікальним державним утворенням українських козаків, упродовж своєї історії випрацювала свою митну систему. Вона була базована на основі синтезу старої польсько-литовської моделі організації збору мит і на реформованому її варіанті (запровадженому Б. Хмельницьким у квітні 1654 року), з урахуванням місцевих особливостей. При цьому було збережено низьку 2% ставку митних зборів, відання яких Кіш доручив паланковим та призначеним на перевози полковникам, які й здійснювали безпосереднє керівництво над персоналом митниць (шафарем,

писарем і писарчуками). Вважаємо, що з огляду на недостатнє дослідження митної системи Запорозької Січі доцільним є продовження її вивчення.

Література

1. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетьманства. – К. : Час, 1993. – 653 с.
2. Берковський В. Деякі аспекти розвитку системи правового регулювання торгових відносин на Волині у XVI – першій половині XVII ст.: митне та гостинне право // Український історичний збірник. Вип. 5. – К., 2003. – С. 57–85.
3. Гальський К.Є. Торгівля і митна справа Гетьманської України: середина XVII – XVIII ст. / Рада Профспілки працівників митних органів України – К. : Панорама, 2006. — 286 с.
4. Гальський К.Є. Торгівля та митна справа в Запорізькій Січі (друга половина XVI – 70-ті рр. XVIII ст.). – К. : Панорама, 2005. – 256 с.
5. Гвоздик-Пріцак Л. Економічна і політична візія Богдана Хмельницького та її реалізація в державі ВійськоЗапорозьке. – К. : Обереги, 1999. – 216 с.
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / редкол. П.С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1995. – Т. 6. – 686 с.
7. Довнар-Запольський М. Государственное хозяйство ВКЛ при Ягеллонах. – К., 1901. – Т.І. XVIII+807+СХІІ с. – 646 с.
8. Загорівський Є. Запорозько-російська митна політика за часів Нової Січі. //Юбілейний збірник на пошануакадемікаДмитра Івановича Багалія. – Київ, 1927. – С. 806 – 810.
9. Колесников К. М., Морозов О. В., Виноградов Г. М., Дячок О. О., Архірейський Д. В. Історія митної справи в Україні

/ Павло Володимирович Пашко (ред.), Віктор Васильович Ченцов (ред.). – К. : Знання, 2006. – 606 с.

10. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів : Світ, 1990. – 408 с.

11. Крип'якевич І. Український державний скарб за часів Богдана Хмельницького // Записки науковоготоваристваім. Шевченка. Т. 130. Львів : ЗНТШ, 1920. – С. 73–106.

12. Лазаревский А. Люди старой Малороссии // Киевская старина. – 1885. – №6. – С. 6–15.

13. Павлов А.П. Українська митниця на шляху відродження та розвитку: Правові та історичні аспекти. – К. : Акцент, 2002. – 417 с.

14. Полное Собрание Законов Российской Империи : собрание первое : с 1649 по 12 декабря 1825 года. – СПб. : Тип. II Отд-ния собств. Е. И. В. канцелярии, 1830. – 48 т. : указ. Т. 20 : 1775–1780. – 1830.

15. Скальковський А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ : Січ, 1994. – 678 с.

16. Слабченко М.Є. Паланкова організація Запорозьких вольностей // Матеріли до історії адміністративного устрою ПівденноїУкраїни (др. пол. XVIII – пер. пол. XIX ст.) / за ред. Козирєва В. К. – Запоріжжя, 1999. – С. 445–476.

17. Сокирко О. Організація найманого війська доби Богдана Хмельницького // Український історичний збірник. – 2001. – С. 110-114.

18. Статут Великага княгства Літовскага 1566 года / [Т.І. Довнар, У.М. Сатолін, Я.А. Юхо]. – Мінськ, 2003. – 352 с.

19. Статут Великага княгства Літовскага 1588 года / пер. на бел. мову А.С. Шагун. – Мінськ, 2002. – 363 с.

20. Тимченко В.М. Митно-податкова система на Османському півдні України за кодексами законів султана Селіма II // Митна політика України в контексті європейського вибору: проблеми

*Вплив митних традицій Речі Посполитої на формування митної системи
Війська Запорозького Низового (кінець XVI-XVII ст.)*

та шляхи їх вирішення : матеріали наук.-практ. конф. – Д. : АМСУ, 2003. – С. 204–206.

21. Торгівля на Україні XIV – середина XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина/[упор. В.М. Кравченко, Н.М. Яковенко ; редкол. : М.Ф. Котляр (відп. ред.) та ін]. – К. : Наук. думка, 1990. – 408 с.

22. Універсали Богдана Хмельницького. Упорядники І. Крип'якевич, І. Бутич. – К. : Альтернативи – 1998. – 418 с.

23. Чорний В. Україна і митна справа. – К.: КВІС, 2000. – 350 с.

24. Яворницький Д. І. До історії Степової України. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 520 с.

25. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – Т.І. – К.: Наукова думка, 1999. – 516 с.

The article explored the origins of customs system Zaporozhian Host during the XVI-XVII, and defines the key influence son the process of Polish-Lithuanian Hetmanand customs systems. The focus on the analysis of the customs system features Zaporizhzhya Sich.

Keywords: customs system, Polish-Lithuanian Commonwealth, Zaporizhzhya Sich, Zaporozhian Host, Khmelnytsky, indukta, evekta.

В статье исследованы истоки таможенной системы Войска Запорожского Низового в период XVI-XVII ст., и определены ключевые влияния на этот процесс польско-литовской и гетманской таможенных систем. Основное внимание уделено анализу особенностей таможенной системы Запорожской Сечи.

Ключевые слова: таможенная система, Речь Посполитая, Запорожская Сечь, Войско Запорожское Низовое, Б. Хмельницкий, indukta, evekta.